

ENIGE BEDENKINGEN OMTRENT DE BURGERLIJKE PARTIJ EN DE HERVORMING VAN HET STRAFPROCESRECHT

Raf Verstraeten

'Het Wetboek van Strafvordering, dat dateert van 1808 is nog steeds de basis van onze strafprocedure. Terechte kritiek wordt geformuleerd op zijn op een aantal punten verouderd en soms zelfs achterhaald karakter, waarbij tevens wordt gewezen op enkele opvallende lacunes. In een zo essentiële aangelegenheid als de strafprocedure, waar rigoureuus moet worden toegezien op de rechten van de verdediging, doch waar de waarheidsvinding evenmin mag verlamd worden, is het zaak dergelijke tekortkomingen zoveel mogelijk te vermijden.' Deze woorden van toenmalig minister van Justitie WATHELET n.a.v. de openbaarmaking van het verslag van de 'Commissie Strafprocesrecht'¹, naast trouwens vele reacties op het ontwerp binnen de verschillende geledingen van het strafrechtelijke apparaat, duiden op een prominente aandacht voor de positie van de verdachte en diens relatie tot het openbaar ministerie en/of de onderzoeksrechter. Zeer terecht wordt in het ontwerp uitgegaan van de gedachte dat het huidig systeem niet aangepast is aan de noden en opvattingen van deze tijd, vooral in het opzicht van de uitoefening van het recht van verdediging en het evenwicht tussen vervolging en verdediging.² Er werd inderdaad reeds opgemerkt dat het proceduraal systeem dat geroepen is om te dienen als grondslag voor de vervolging van zeer complexe misdrijven dateert uit een tijd waarin bos- en veldmisdrijven het gros van het contentieux vormden.³

Deze beschouwingen roepen de vraag op naar de plaats van het slachtoffer – in voorkomend geval de burgerlijke partij – in de geest van de hervorming. Was ook deze positie fundamenteel aan hervorming toe, of kunnen de uitgangspunten op dit vlak behouden blijven? Er weze aan herinnerd dat de 'Commissie Strafprocesrecht' is voortgesprongen uit de Parlementaire Onderzoekscommissie naar de wijze waarop de bestrijding van het banditisme en het terrorisme georganiseerd wordt, die op haar beurt is gegroeid vanuit een behoefte aan onderzoek van beweerde intriges en blokkades bij het onderzoek⁴, en een bekommernis tot verbetering van het systeem, gevoed door uitgesproken en uiterst begrijpelijke gevoelens van onvrede en frustratie bij de publieke opinie en in het bijzonder bij de slachtoffers.

1. *Hervorming van het strafprocesrecht, voorontwerp van wet tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek*, bijgewerkt na raadplegingen (1995), Maklu, 1995, I (hierna 'voorontwerp' genoemd).

2. Zie ook DE NAUW, A., *Les métamorphoses administratives du droit pénal de l'entreprise*, Mys en Breesch, 1994, 21.

3. ROBERT, Ph., 'Réflexions sur la crise du système pénal', in F. RINGELHEIM (ed.), *Punir, mon beau souci. Pour une raison pénale*, Ed. U.L.B., 1984, 279.

4. Zie VOETS, Ph., 'De gang van zaken in en rondom de commissie Bourgeois', *Panopticon*, 1990, 484 e.v.

Een behoud van fundamenteën ...

Wij hadden reeds de gelegenheid om na een overzicht van de positiefrechtelijke regeling van de mogelijkheden van de burgerlijke partij als procespartij, te besluiten dat noch een noodkreet, noch een zucht van voldoening verantwoord lijkt.⁵ Erg kritische geluiden zijn er in een openingsrede van Mr. R. EUGENE, doch de terechte beschouwingen hebben veel te maken met de gebrekkige praktische implementatie van het systeem, en de schrijnende onmacht van justitie om een adequaat antwoord te bieden op de inbreuk op de menselijke waardigheid en het geschokt vertrouwen in hoofde van de slachtoffers.⁶ De zorg die hiervoor maximaal dient te bestaan, moet wel een voortdurende aansporing zijn om verbeteringen aan te brengen. In een kader van grondige herdenking van de fase van het vooronderzoek, o.m. ook in rechtsvergelijkend perspectief⁷, werden duidelijke opties genomen. Op bepaalde punten zorgen deze voor ingrijpende wijzigingen. Met betrekking tot de positie van de burgerlijke partij kan worden gesteld dat niet werd overgegaan tot een fundamentele herziening van haar rol in het strafproces, doch dat zij, in het zog van de hervorming van de positie van de verdachte, in het ontwerp versterkt uit de strijd komt.

Discussies omtrent de wenselijkheid van de huidige beginselen zijn er nochtans altijd geweest, en zij zijn er nog steeds. Er werd uitvoerig gewezen op de praktische impact van de beoordeling door de strafrechter van de burgerlijke vordering in al zijn aspecten: vertraging⁸, een verlenging van het zwaartepunt van de activiteit van de strafrechter, en een afleiding van de hoofdzaak van een strafproces, nl. de strafvordering.⁹ Deze laatste gedachte was in Nederland reeds in 1838 doorslaggevend om de mogelijkheden voor het slachtoffer om in het strafproces tussen te komen, tot het uiterste te beperken.¹⁰ Onvrede met de positie van het slachtoffer als 'assepoester in het recht'¹¹ hebben geleid tot de zgn. 'Wet Terwee', in werking getreden op 1 april 1995, tot herwaardering van de positie van het slachtoffer. Praktisch unaniem werd echter geoordeeld dat het niet aangewezen is een systeem

5. VERSTRAETEN, R., *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek. Het slachtoffer in het strafproces*, Maklu, 1990, nr. 772.

6. EUGENE, R., 'Nodig, maar niet genodigd: het slachtoffer', *R.W.*, 1990-91, 1041.

7. *Voorontwerp*, II.

8. Zie RUBBRECHT, J., *De rechten van de benadeelde in het Belgisch strafproces*, 18.

9. SASSERATH, S., 'Exposé critique', in *Les Nouvelles, procédure pénale*, I, 2, nrs. 501-502; ook VERSELE, S., 'Réflexions d'un magistrat correctionnel sur l'application du Code pénal', *R.D.P.*, 1967-68, 227.

Zie ook, in Frankrijk, GRANIER, J., 'La partie civile au procès pénal', *R.S.C.*, 1958, 1 e.v.: 'Les débats sont alourdis, défigurés, ralentis par la présence d'une partie civile qui veut comptabiliser ses déboires et les apprécier en argent. Qu'elle dise au juge son angoisse, les conséquences personnelles du délit, d'accord. L'attitude du prévenu, mis en présence de ce désarroi, éclairera le juge pénal sur son humanité et ses possibilités d'amendement. Mais que la partie civile aligne des chiffres et évalue en argent son dommage matériel, voilà l'atmosphère toute changée'.

10. Zie GROENHUIJSEN, M.S., *Schadevergoeding voor slachtoffers van delicten in het strafgeding*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1985.

Een burgerlijke vordering kon slechts worden ingesteld bij wijze van voeging ten belope van 50 gulden voor de kantonrechter en 150 gulden voor de arrondissementsrechtbank. Deze bedragen werden langzaam opgetrokken tot 600 resp. 1500 gulden.

11. POLAK, N.J., 'De beledigde partij in ere hersteld', *N.J.B.*, 1980, 21.

in te voeren van burgerlijke partijstelling of rechtstreekse dagvaarding waardoor het slachtoffer de strafvordering kan in werking stellen, naar Frans-Belgisch model, en zoals ook was voorgesteld in een ontwerpverdrag van een Benelux-studiecommissie: 'de mate waarin het slachtoffer (...) het verloop van een strafzaak kan beïnvloeden (staat) op gespannen voet met de onpartijdigheid van de vervolging die juist vanwege de gewenste objectiviteit niet aan particulieren, maar aan het openbaar ministerie is opgedragen'.¹² De bestaande instelling van een 'beklag wegens niet-vervolging'¹³ door het slachtoffer bij het Gerechtshof werd een voldoende waarborg geacht.¹⁴ De versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces moest dus gerealiseerd worden via een verruiming van de mogelijkheden tot voeging.¹⁵ ¹⁶ In de eerste plaats moesten de limieten, die het geldende recht aan de vordering van de benadeelde partij stelt, vervallen, zodat de benadeelde zich met een kwantitatief onbeperkte vordering kan voegen in het strafproces. Er is lang niet steeds een correlatie tussen de hoogte van een vordering en de complexiteit van het geschil.¹⁷ Onmiddellijk wordt dan echter een kwalitatief criterium geïntroduceerd, door als ontvankelijkheidsvoorwaarde voorop te stellen dat de burgerlijke vordering 'eenvoudig van aard' is, waardoor moet worden voorkomen dat de behandeling van de civiele vordering ten koste gaat van een zorgvuldige behandeling van de strafzaak.¹⁸ De benadeelde krijgt thans ook de kans om zijn vordering te splitsen en zich ter zake van dat deel van de vordering dat eenvoudig te bewijzen is, te voegen, terwijl hij het recht behoudt om het restant van de vordering aan de burgerlijke rechter voor te leggen. Vervolgens werd aangenomen dat de benadeelde zich ook reeds kan voegen in het strafproces in de onderzoeksfase, in welk geval een verschijning ter terechtzitting in beginsel niet meer verplicht is. Beklemtoond werd hierbij dat dit het opportuniteitsbeginsel niet doorkruist. Het openbaar ministerie wordt geenszins verplicht het feit verder te vervolgen omdat de benadeelde zich heeft gevoegd. Wel werd de richtlijn gegeven dat bij de ontwikkeling van een vervolgingsbeleid de vergoeding van de schade een belangrijke rol moet spelen.¹⁹ Tenslotte kan nog worden opgemerkt dat het voegingsrecht nog

12. Memorie van Toelichting bij de 'Wet van 23 december 1992 tot aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet voorlopige regeling schadefonds geweldsmisdrijven en andere wetten met voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van strafbare feiten', *Tweede Kamer der Staten-Generaal*, nr. 21345, 3.

13. Art. 12 Sv.

14. Zie o.m. MELAI, A.L., *Het Wetboek van Strafvordering*, Gouda Quint, art. 12-13a.

15. Memorie van Toelichting, *l.c.*, 4 e.v.

16. Wel werd ook de 'schadevergoedingsverplichting' als nieuwe maatregel geïntroduceerd. Dit bestaat uit de betaling van een som geld door de veroordeelde aan de staat ten behoeve van het slachtoffer. Zij kan worden opgelegd indien de verdachte jegens het slachtoffer naar burgerlijk recht aansprakelijk is voor de schade. Het openbaar ministerie is belast met de tenuitvoerlegging van deze maatregel (Memorie van Toelichting, *l.c.*, 17 e.v.).

17. 'Zo maakt het voor het bewijs van de door een tasjesroof veroorzaakte schade in het algemeen weinig verschil of het tasje honderdduizend gulden of slechts tien gulden bevatte' (Memorie van Toelichting, *l.c.*, 10).

18. Bij 'complexe vorderingen' werd gedacht aan vorderingen die worden betwist en alleen door een grondig onderzoek met behulp van getuigen en deskundigen kunnen worden beoordeeld; 'De strafrechter kan zich op grond van deze bepaling beperken tot beslissingen over vorderingen waarover volstrekte duidelijkheid bestaat of waarover de gewenste duidelijkheid op eenvoudige wijze kan worden verkregen' (Memorie van Toelichting, *l.c.*, 11).

19. Memorie van Toelichting, *l.c.*, 15.

steeds niet is weggelegd voor nabestaanden van een slachtoffer, of voor degene die krachtens cessie of subrogatie in de rechten van het slachtoffer treedt.²⁰

Men kan dus rustig stellen dat het slachtoffer in de Belgische strafprocedure in een meer comfortabele toestand zit. Er is geen sprake van een terugschroeven van de mogelijke impact op de strafvordering.²¹ Ook voor de fase van het vonnisrecht lijkt een inperking van de vorderingsmogelijkheden van de burgerlijke partij vooralsnog niet aan de orde.²² Anderzijds was er ook geen perspectief op een uitbreiding van het concept naar Frans model. Er wordt dus niet getornd aan de basisprincipes van de instelling: de uitoefening van een burgerlijke vordering voor de strafrechtsmachten strekt tot herstel van de door het misdrijf veroorzaakte privaatrechtelijke schade die de burgerlijke partij persoonlijk heeft geleden als gevolg van het misdrijf dat het voorwerp uitmaakt van de vervolging.²³ In tegenstelling tot wat geldt in Frankrijk, waar op grond van art. 418 van de Code de procédure pénale²⁴ wordt aangenomen dat een vordering tot schadevergoeding 'une simple faculté, dont la partie civile est libre de ne pas user'²⁵ is, komt er geen mogelijke loskoppeling van het instituut van de burgerlijke partijstelling en de formulering van een schadevergoedingsclaim. Een belang bij de bestraffing van de dader, zonder dat een eis tot schadevergoeding kan – of wil – worden geformuleerd²⁶ volstaat niet. Het gangbare zuiver burgerlijk concept impliceert anderzijds dat de burgerlijke vordering – en al de daarbij horende prerogatieven – voor de strafrechtsmachten kan uitgeoefend worden door degene die in de plaats van het slachtoffer is getreden. Op dit vlak werd wel gepleit voor een meer restrictieve visie, in die zin dat het recht op inwerkingstelling van de strafvordering wel verantwoord is in hoofde van hen die de schade hebben geleden – zij die 'l'impact de l'infraction'²⁷ – hebben ondergaan, doch dat voor de categorie van de schuldeisers, cessionarissen, gesubrogeerden, of erfgenamen van de benadeelde optredend in diens naam, hoogstens een recht op voeging is weggelegd.²⁸

20. Memorie van Toelichting, *l.c.*, 12.

21. De art. 246 tot 248 Sv. betreffende de procedure van 'nieuwe bezwaren' werden in het ontwerp niet aan de orde gesteld. Thans kan na een buitenvervolginstelling door het onderzoeksgerecht, de heropening van het onderzoek op grond van nieuwe bezwaren enkel gevorderd worden door het openbaar ministerie (Cass., 7 september 1982, *R.W.*, 1982-83, 932, noot P. LEMMENS). Er werd reeds gepleit om de prerogatieven van de burgerlijke partij op dit vlak te verruimen (HUYBRECHTS, L., 'Nieuwe bezwaren, oude regel', *R.W.*, 1987-88, 468). Teneinde misbruiken te vermijden kon eventueel gedacht worden aan een procedure waarin de beoordeling van het bestaan van de beweerdde nieuwe bezwaren zou worden voorgelegd aan de raadkamer alvorens het onderzoek zou worden heropenend (VERSTRAETEN, R., *o.c.*, nr. 770).

22. Nochtans werd reeds geopperd voor een ontlasting van de strafrechtsmachten door de afhandeling van burgerlijke belangen, na een voorlopige uitspraak van de strafrechter waardoor hij in de huidige regeling zijn rechtsmacht niet uitput – b.v. de toekenning van een provisionele vergoeding gekoppeld aan de aanstelling van een gerechtsdeskundige –, toe te vertrouwen aan de burgerlijke rechter (RUBBRECHT, J., *l.c.*, 19; DU JARDIN, J., 'La personne lésée dans l'action pénale', *R.D.P.*, 1968-69, 682; VERSTRAETEN, R., *o.c.*, nr. 707).

23. Cass., 13 mei 1986, *A.C.*, 1985-86, 1234.

24. 'La partie civile peut, à l'appui de sa constitution, demander des dommages-intérêts correspondant au préjudice qui lui a été causé.'

25. Cass. fr., 10 oktober 1968, *Bull. Crim.*, nr. 248.

26. B.v. bij toepassing van art. 46 van de Arbeidsongevallenwet.

27. PRADEL, J. en VARINARD, A., *Les grands arrêts du droit criminel*, Parijs, Sirey, 1984, II, 37.

28. VERSTRAETEN, R., *o.c.*, nr. 749.

Een verruiming van de mogelijkheden tijdens het onderzoek ...

Met behoud van de uitgangspunten werd dus overgegaan tot een substantiële verruimingsoperatie met betrekking tot de modaliteiten waaronder een burgerlijke partij in het strafproces haar burgerlijke vordering kan verdedigen. Hierbij werd principieel gelijke tred gehouden met de verdachte – thans in verdenking gestelde genoemd. Klaarblijkelijk werd uitgegaan van de idee dat wat aan de verdachte wordt gegeven, ook voor de burgerlijke partij moet worden weggelegd. Opmerkelijk op dit vlak is wel dat in het eerste ontwerp uit 1994 een aantal rechten ook werden toegekend aan *'elke persoon die ernstig en onrechtmatig geschaad is'*.²⁹ Dit begrip sneuvelde evenwel in de overgang naar het tweede ontwerp, op grond van het 'subjectief karakter' ervan.³⁰ Op het eerste gezicht lijkt het inderdaad verantwoord de toegekende rechten in beginsel voor te behouden voor de procespartijen stricto sensu. Toch is te overwegen dat de benadeelde overeenkomstig artikel 4 V.T.Sv. de keuze heeft om zijn vordering hetzij voor de strafrechtsmachten, hetzij voor de burgerlijke rechtsmachten te brengen, doch dat hij vanzelfsprekend steeds belang heeft bij de afloop van het strafproces. Een veroordeling van de klaagde op strafgebied heeft gezag van gewijsde t.a.v. de burgerlijke rechter. Anderzijds zal het zich voordoen dat een persoon die zich benadeeld acht twijfelt omtrent de mogelijkheid en/of opportuniteit om zich in een bepaald dossier formeel burgerlijke partij te stellen.³¹ Hoe dan ook is het duidelijk dat, veel meer dan vroeger, de benadeelde belang heeft om zich burgerlijke partij te stellen, en dit in een vroeg stadium van het strafproces. In de huidige regeling wordt zeer dikwijls gewacht tot op de terechtzitting om zich burgerlijke partij te stellen. Een strikte toepassing van de beginselen van het geheim en niet-contradictoir karakter van het gerechtelijk onderzoek leidt thans tot het besluit dat *'au cours de l'information, la partie civile joue plus le rôle d'un spectateur, certes directement intéressé au déroulement de l'instruction, que celui d'un acteur véritable'*.³²

Men kan slechts toejuichen dat het slachtoffer in de vooropgestelde regeling op geïnformeerde manier mede kan toezien op de wijze waarop een onderzoek wordt gevoerd, en in voorkomend geval kan trachten via formele wegen hierop enige impact te leggen.³³ Zoals elke ondervraagde persoon³⁴ zal de burgerlijke partij een kopie krijgen van de verklaringen die zij heeft afgelegd. Wel wordt vereist dat er uitdrukkelijk om verzocht wordt. Het betreffende art. 28^{quinquies} doet op dit punt ietwat vreemd aan. Terecht wordt gezegd dat het gaat om een 'elementair recht in

29. Voorontwerp, VII.

30. Dit verwijt gold in nog sterkere mate voor het begrip 'elke persoon tegen wie ernstige aanwijzingen van schuld bestaan'.

31. Het lijkt ons een gezonde toepassing van art. 125 van het K.B. van 28 december 1950 houdende het Tarief in Strafzaken, dat de Procureur-generaal aan de persoon die aannemelijk maakt dat hij door een misdrijf werd benadeeld toelating verleent om kennis te nemen van het strafdossier, teneinde het hem mogelijk te maken op adequate wijze zijn standpunt te bepalen.

32. DERRIDA, F., 'Des voies de recours ouvertes à la partie civile contre les décisions des juridictions d'instruction', *Rev. Sc. Crim.*, 1949, 328.

33. Vgl. PATIN, die m.b.t. de huidige regeling schrijft: 'La véritable garantie du justiciable en matière d'instruction préalable, réside dans la conscience, la compétence et la probité du magistrat', (noot onder Cass. fr., 5 mei 1960, *D.*, 1961, 585).

34. Ook het slachtoffer kan dus een kopie verkrijgen.

een democratische samenleving³⁵, doch het is te vrezen dat veel ondervraagden dit toekomstig elementair recht niet zullen kennen. Een informatieplicht ter zake in hoofde van de verbalisanten is zeker wenselijk. De meest elementaire vooruitgang is o.i. dat de burgerlijke partij – zoals de verdachte – tijdens het gerechtelijk onderzoek aan de onderzoeksrechter kan verzoeken om het strafdossier in te zien. Dit kan ten vroegste geschieden een maand na de aanstelling. De beschouwing dat het niet langer aanvaardbaar is dat in complexe zaken, de verdediging meerdere jaren in volstrekte onwetendheid kan verkeren over de ontwikkelingen in het onderzoek en over het verzamelde bewijsmateriaal³⁶, geldt evenzeer voor de burgerlijke partij. Thans kan de burgerlijke partij die kennis wil nemen van de voortgang van het onderzoek waarvan zij het slachtoffer is geworden, uitsluitend een vraag tot toelating tot kennisneming van het dossier richten aan de Procureur-generaal, die overeenkomstig artikel 125 van het K.B. van 28 december 1950 houdende het Tarief in Strafzaken, de exclusieve en discretionaire bevoegdheid terzake uitoefent.³⁷ De burgerlijke rechtbank, eventueel de kort geding-rechter, is onbevoegd om toelating te verlenen tot inzage in of afschrift van een strafdossier.³⁸ Dit geldt eveneens voor de onderzoeksrechter of voor de Kamer van Inbeschuldigingstelling.³⁹ Volgens het ontwerp zal in de toekomst de onderzoeksrechter het inzagerecht kunnen verlenen. Dit recht wordt wel het uitgangspunt: inzage – geheel of gedeeltelijk – zal maar kunnen geweigerd worden indien ‘de noodwendigheden van het onderzoek’ dit vereisen of indien inzage een gevaar zou opleveren voor personen. In de Memorie van Toelichting wordt aangeduid dat een afwijzing gemotiveerd zal moeten worden⁴⁰, doch de eerste ontsnappingsclausule is wel erg ruim. Er weze aan herinnerd dat het strikte geheim van het onderzoek precies steeds mede werd verantwoord door een verwijzing naar de noodzakelijke efficiëntie in deze procesfase.⁴¹ De bedoeling is echter dat de geest van de hervorming, die neigt naar een grotere openheid, wordt geëerbiedigd.⁴² Tegen een afwijzende beschikking van de onderzoeks-

35. *Voorontwerp*, 41 en 61.

36. *Voorontwerp*, 79.

37. Zie DE LE COURT, E., ‘La communication des dossiers répressifs par le procureur général’, *J.T.*, 1963, 501.

38. Cass., 12 juni 1913, *Pas.*, 1913, I, 322, concl. Proc. Gen. TERLINDEN.

39. Cass., 23 januari 1991, *R.D.P.*, 1991, 634, noot J.S., *J.T.*, 1991, 294, noot O. KLEES.

40. *Voorontwerp*, 84.

41. Zie o.m. LECLERCQ, J., ‘Magistrature – barreau – presse et conférences de presse’, *R.D.P.*, 1987, 871.

42. Wanneer wordt vergeleken met de nieuwe Nederlandse regeling valt hier wel opnieuw de veel meer terughoudende attitude op t.a.v. de slachtoffers van misdrijven in het strafproces. Nu de voeging wordt toegelaten in de onderzoeksfase, wordt ook hier een gespecificeerd recht op inzage omschreven. In deze fase, doch ook in de fase van het vonnisgerecht, wordt dit recht op inzage aan beperkingen onderworpen op grond van de noodzaak om het belang van de benadeelde partij bij de kennisneming van deze stukken af te wegen tegen de overige belangen die in het geding zijn (Memorie van Toelichting, *l.c.*, 15). Gesteld wordt dat de benadeelde partij om toestemming tot kennisname ‘van de processtukken waarbij zij belang heeft’, kan verzoeken aan de officier van justitie – tijdens het onderzoek – of aan het gerecht in feitelijke aanleg – in de vonnisfase. Dit verzoek kan echter worden afgewezen ‘in het belang van het onderzoek, dan wel in het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de opsporing of vervolging van strafbare feiten of op zwaarwichtige gronden aan het algemeen belang ontleend’. Bij de persoonlijke levenssfeer werd gedacht aan de verdachte, en in het bijzonder aan reclasseringsrapporten of psychiatrische verslagen. De belangen van de opsporing kunnen zich

rechter kan immers geen rechtsmiddel worden aangewend.⁴³ De beschouwing dat de verzoeker, in geval van 'misbruik door de onderzoeksrechter', de beschikking zal kunnen aanvechten op het ogenblik van de regeling van de rechtspleging of in de fase van het vonnisgerecht, wegens eventuele schending van het recht van verdediging⁴⁴, biedt voor de burgerlijke partij bijzonder weinig soelaas. Men ziet niet goed in welk nut of rechtsgevolg de burgerlijke partij in dat stadium van de procedure hieruit zou kunnen halen.

In verband met het geheim van het onderzoek is nog op te merken dat in het ontwerp wordt geëxpliciteerd dat iedere persoon die beroepshalve wordt geroepen om zijn medewerking te verlenen aan het onderzoek, gebonden is door het geheim, en dat schending hiervan gestraft wordt met de straffen bepaald in artikel 458 Sw. Er wordt onmiddellijk aan toegevoegd dat het openbaar ministerie aan de pers gegevens zal kunnen verstrekken, mits de rechten van de verdediging en het privé-leven worden geëerbiedigd. De belangen van de slachtoffers zijn hier niet prominent in de toelichting aanwezig.⁴⁵ Nochtans lijkt het aangewezen hier voortdurend acht op te slaan. Anderzijds is aan te stippen dat de burgerlijke partij zelf niet gebonden is door enige geheimhoudingsplicht.⁴⁶

Het besproken inzage-recht in het dossier laat de burgerlijke partij toe om op onderbouwde en gemotiveerde wijze een ander recht uit te oefenen dat haar door het ontwerp wordt toegekend. Bij een gerechtelijk onderzoek zal aan de onderzoeksrechter formeel kunnen worden verzocht om over te gaan tot een of meer bijkomende onderzoekshandelingen. Ook hier zou de procedure verlopen via een verzoekschrift, waarna de onderzoeksrechter uitspraak moet doen binnen de maand. Het verzoek zal kunnen worden afgewezen wanneer de onderzoeksrechter de maatregel niet noodzakelijk acht voor de waarheidsvinding of indien hij deze maatregel op dat ogenblik nadelig acht voor zijn onderzoek. Slechts wanneer de onderzoeksrechter nalaat uitspraak te doen binnen de maand, kan opnieuw de Kamer van Inbeschuldigingstelling worden ingeschakeld. Hoewel ook hier – om begrijpelijke redenen van procesefficiëntie – een zeer ruime soevereine beoordelingsbevoegdheid in handen van de onderzoeksrechter wordt gelegd, is er toch een duidelijk merkbare verbetering van het systeem. Het ontwerp getuigt hier van een zeer realistische benadering, waar gezegd wordt dat 'alhoewel in theorie het dossier voor de vonnisgerechten aan een volstrekt tegensprekelijke rechtspleging zou moeten worden onderworpen, dit thans in de praktijk lang niet altijd het geval (blijkt)'.⁴⁷ De samenstelling van het dossier in de fase van het onderzoek legt een

---

verzetten tegen de inzage van een proces-verbaal waarin bepaalde opsporingsmethoden staan beschreven die, om het gebruik daarvan niet onmogelijk te maken, beter niet aan derden kenbaar kunnen worden gemaakt (Memorie van Toelichting, *l.c.*, 16). Als de officier van justitie de inzage weigert, is wel een bezwaarschrift bij het gerecht mogelijk.

43. In het eerste ontwerp van de Commissie uit 1994 (blz. 47) werd wel een recht op hoger beroep vooropgesteld ingeval de onderzoeksrechter de inzage zou weigeren. Deze mogelijkheid werd niet behouden in het tweede ontwerp. Enkel indien de onderzoeksrechter over het verzoekschrift geen uitspraak heeft gedaan binnen één maand na de indiening ervan, kan de verzoeker de Kamer van Inbeschuldigingstelling adieren (voorgesteld nieuw art. 61, § 5 Sv.).

44. *Voorontwerp*, 84.

45. *Voorontwerp*, 63-65.

46. Cass. fr., 9 oktober 1978, *D.*, 1979, 185, noot P. CHAMBON.

47. *Voorontwerp*, 86.

uiterst grote impact op de rechtspleging ten gronde, zodat maximaal de waarborgen moeten worden geschapen voor een evenwichtige en volledige samenstelling. Ook is de burgerlijke partij thans volledig afhankelijk van de welwillendheid van de onderzoeksrechters om zelfs maar te antwoorden op hun schriftelijke vragen of verzoeken. Wanneer wordt nagelaten enige onderzoeksdaad te stellen, bestaat tegen deze inertie geen enkel formeel middel. Het gevaar voor dergelijke toestanden zal zeker afnemen. Toch gaat het slechts om de invoering van een principiële antwoordverplichting in hoofde van de onderzoeksrechter. Het recht op hoger beroep tegen een afwijzende beschikking, dat was voorgesteld in het eerste ontwerp⁴⁸, werd geschrapt in het tweede ontwerp. Evenwel wordt aan de Kamer van Inbeschuldigingstelling een centrale toezichtsrol op het gerechtelijk onderzoek toevertrouwd. In plaats van het huidig artikel 136*bis* – het zgn. toezicht op langdurige onderzoeken⁴⁹ – komt een systeem waarbij de Kamer van Inbeschuldigingstelling hetzij ambtshalve, hetzij na adiëring door de Procureur-generaal indien deze 'oordeelt dat het noodzakelijk is voor het goede verloop van het onderzoek, de wettelijkheid of de regelmatigheid van de procedure', toezicht kan uitoefenen, en de haar door de wet toegekende bevoegdheden, zoals een bevel tot vervolgdiging van het onderzoek of een evocatie, kan uitoefenen.⁵⁰ Hierbij wordt bepaald dat de Kamer van Inbeschuldigingstelling kan beslissen zowel het verslag van de onderzoeksrechter als de inverdenkinggestelde en de burgerlijke partij te horen. Dit laatste is echter geen verplichting, maar een 'maatregel van goede rechtsbedeling'.⁵¹ Deze regeling biedt een bijkomende bescherming voor de burgerlijke partij bij een onderzoek dat in het slop zit, doch het blijft een probleem dat de burgerlijke partij – van zodra de onderzoeksrechter binnen de gestelde termijn antwoordt – niet zelf de kans krijgt om de Kamer van Inbeschuldigingstelling uit te nodigen om uitspraak te doen. Het is vanuit proceseconomisch standpunt zeker niet wenselijk dat een systematisch hoger beroep zou kunnen ingesteld worden tegen elke afwijzende beschikking van de onderzoeksrechter, doch een mogelijkheid om in ernstige gevallen, onder modaliteiten, de Kamer van Inbeschuldigingstelling te adiëren, is o.i. verdedigbaar.⁵²

Hoewel deze bepaling in de praktijk minder relevant zal zijn voor de burgerlijke partij dan voor de verdachte, is vervolgens ook melding te maken van de mogelijkheid die in het ontwerp wordt gecreëerd voor elke persoon die geschaad is door een opsporings- of onderzoekshandeling met betrekking tot zijn goederen, om de opheffing hiervan te vragen hetzij aan de procureur des Konings – wanneer het gaat om een opsporingsonderzoek –, hetzij aan de onderzoeksrechter – in het kader van een gerechtelijk onderzoek –, met in beide gevallen een recht op hoger beroep bij de Kamer van Inbeschuldigingstelling voor de belanghebbende partij.⁵³

48. *Voorontwerp 1994*, art. 61*quinquies*, § 3.

49. Deze regeling is in de praktijk bijna in onbruik geraakt, spijs een vurig pleidooi voor revalorisatie (zie DUPONT, L., 'Toezicht over langdurige gerechtelijke onderzoeken', *Panopticon*, 1983, 333).

50. Nieuw voorgestelde art. 136*bis* en 136*ter* Sv.

51. *Voorontwerp*, 103.

52. Zie VERSTRAETEN, R., *o.c.*, nr. 763, waar werd gepleit om een aanhangigmaking bij de Kamer van Inbeschuldigingstelling mogelijk te maken wanneer blijkt dat het onderzoek gedurende een bepaalde termijn – b.v. drie maanden – volledig stil ligt, en geen enkele onderzoeksdaad bevolen werd of uitgevoerd wordt.

53. De zgn. 'kort geding-procedure' in het strafproces (*Voorontwerp*, 44-47, 65-71 en 84).

Een verbetering van de procedure voor de onderzoeksgerechten?

De Commissie Strafprocesrecht was ook geroepen om zich te buigen over de belangrijke fase van de afsluiting van het gerechtelijk onderzoek, met name de tussenkomst van de raadkamer en de Kamer van Inbeschuldigingstelling. De procedure n.a.v. de regeling van de rechtspleging wordt ondergebracht in een nieuw artikel 127 Sv., waardoor artikel XV van de Wet van 25 oktober 1919 zou verdwijnen. Er komt een fel verbeterde versie.⁵⁴ Twee stappen zijn te onderscheiden. Na de opstelling van de eindvordering door het openbaar ministerie krijgen de partijen de gelegenheid om gedurende ten minste vijftien dagen⁵⁵ het dossier in te zien en er – tegen betaling – kopie van te krijgen. Deze termijn strekt ertoe eventuele verzoeken gericht tot de onderzoeksrechter te formuleren, tot het stellen van bijkomende onderzoeksdaeden, volgens het besproken artikel 61 *quinquies*. Wanneer – aldus het ontwerp – ‘het onderzoek volledig is’ wordt de zaak ten minste tien dagen op voorhand vastgesteld voor de raadkamer, en de griffier stelt de partijen hiervan in kennis per telefax of per aangetekende brief. Het ontwerp bepaalt dit niet uitdrukkelijk, doch het ligt voor de hand dat het dossier ook dan ter beschikking van de partijen zal zijn. De mogelijkheid om in een eerste stap bijkomende onderzoekingen te vragen aan de onderzoeksrechter, en een eventuele afwijzing door de onderzoeksrechter, doen niets af aan het recht van elke partij om ook voor de raadkamer nog te laten gelden dat het onderzoek onvolledig is.

Het is bekend dat de Napoleontische wetgever aan de burgerlijke partij in artikel 135 Sv. een bijzonder uitgebreid appelrecht – met een rechtstreekse impact op de strafvordering – heeft toegekend tegen beslissingen van de raadkamer.⁵⁶ Dit berust op een dubbele gedachte. Enerzijds wordt de burgerlijke partij in de gelegenheid gesteld om haar burgerlijke vordering te beschermen, die – gelet op het op dat ogenblik absoluut geldend accessoriumbeginsel – onlosmakelijk verbonden is met de strafvordering, en die dus enkel samen met deze strafvordering naar het vonnisgerecht kan worden verwezen. Anderzijds werd aan de burgerlijke partij een ‘waakhondfunctie’ toebedeeld t.a.v. het openbaar ministerie, en werd zij dus in de mogelijkheid gesteld om een toezicht uit te oefenen op de belangen van de strafvordering.⁵⁷ Op grond hiervan wordt aangenomen dat de burgerlijke partij b.v. ook hoger beroep kan aantekenen tegen een beschikking van contraventionalisatie of correctionalisatie.⁵⁸ Verdedigd werd dat een dergelijke benadering vandaag niet

54. Thans wordt in art. XV van de Wet van 25 oktober 1919 geen melding gemaakt van een inzage-recht van de burgerlijke partij in het dossier, welke lacune door de praktijk werd aangevuld (zie VERSTRAETEN, R., *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, nrs. 378-379). Anderzijds is de geldende termijn van 48 uren inzage ter griffie – binnen de openingsuren –, volslagen ontoereikend met het oog op een zinnig onderzoek.

55. Drie dagen wanneer één van de inverdenkinggestelden zich in voorlopige hechtenis bevindt.

56. Zie VERSTRAETEN, R., *o.c.*, nrs. 379 e.v.

57. Baron LOCRE, J.G., *Législation civile, commerciale et criminelle*, Brussel, Tarlier, 1836, XIII, 404; zie VANDEPLAS, A., noot onder K.I. Antwerpen, 30 juni 1981, *R.W.*, 1984-85, 1786; DERRIDA, F., *l.c.*, 312.

58. VAN ROYE, R., *Manuel de la partie civile*, nr. 398; BRAAS, A., *Précis de procédure pénale*, nr. 482; FRANCHIMONT, M., JACOBS, A. en MASSET, A., *Manuel de procédure pénale*, 374; K.I. Antwerpen, 30 juni 1981, *R.W.*, 1984-85, 1786, noot A. VANDEPLAS; zie ook Rk. Namen, 23 juni 1995, *J.L.M.B.*, 1995, 1584; vgl. DECLERCQ, R., ‘Onderzoeksgerechten’, *A.P.R.*, nrs. 371-372.

meer aangewezen lijkt, in zoverre het gaat om een denaturatie door aanneming van verzachtende omstandigheden.⁵⁹ Zo kan aangenomen worden dat de burgerlijke partij, wanneer deze door de wetgever in het strafproces werd aanvaard, de kans moet krijgen om al datgene te doen wat nodig is voor de bescherming van haar burgerlijke belangen, ook wanneer zij hierdoor geroepen wordt om de strafvordering uit te oefenen⁶⁰, is er verder echter geen aanleiding (meer) om af te stappen van het beginsel, vervat in artikel 1 V.T.Sv., dat de strafvordering principieel wordt uitgeoefend door de ambtenaren die de wet daarmee gelast, lees in beginsel, door het openbaar ministerie.⁶¹ Dit zou duidelijk kunnen gemaakt worden door een bepaling volgens dewelke de burgerlijke partij hoger beroep kan aantekenen tegen de beschikkingen van de raadkamer waardoor haar burgerlijke belangen worden benadeeld.⁶² Het ontwerp kiest echter een andere, o.i. erg betwistbare weg. Vastgesteld wordt dat, hoewel waarschijnlijk alleen bedoeld om rekening te houden met artikel 26, § 4 van de nieuwe Wet op de voorlopige hechtenis, de wijziging via de – doorgaans weinig passie opwekkende – ‘Wijzigingsbepalingen’ van deze Wet van 20 juli 1990, van artikel 135 Sv., ‘tot verschillende interpretaties aanleiding (heeft) gegeven’.⁶³

O. KLEES sprak van een werkelijke transformatie, weliswaar ‘*de façon inattendue*’.⁶⁴ Door de vermelding dat het openbaar ministerie en de burgerlijke partij hoger beroep kunnen aantekenen tegen de beschikkingen gegeven overeenkomstig de artikelen 128, 129 en 130, werd inderdaad de vraag opgeworpen of dit nu bete-

59. De toestand ligt anders wanneer wordt gecorrectionaliseerd op grond van het bestaan van een strafverminderende verschoningsgrond. In een arrest van 11 januari 1990 verklaarde de Kamer van Inbeschuldigingstelling te Brussel een hoger beroep van de burgerlijke partij tegen een dergelijke beschikking onontvankelijk, met de ondoorgrondelijke beschouwing dat ‘la décision entreprise ne forme aucun obstacle à l’action publique ou n’entravant nullement l’action de la justice pénale’. Niet alleen is de strafvermindingsgrond bindend voor het vonnisgerecht, doch ook in functie van de burgerlijke vordering is het appel dienend, daar n.a.v. de regeling van de rechtspleging uitspraak wordt gedaan over het bestaan van een oorzakelijkheidsband tussen de schade van het slachtoffer en diens eigen fout (K.I. Brussel, 11 januari 1990, *J.L.M.B.*, 1990, 591, en de kritische noot: J. DE CODT).

60. Zo bij een hoger beroep tegen een beschikking van buitenvervolginstelling door de raadkamer of een voorziening in cassatie tegen een arrest van buitenvervolginstelling door de Kamer van Inbeschuldigingstelling.

61. Zie DECLERCQ, R., o.c., nrs. 371-372; D’HAENENS, J., *Belgisch strafprocesrecht*, 2e ed., 371; VERSTRAETEN, R., o.c., nrs. 474-475 en 768.

62. Vgl. art. 186, lid 2 van de Franse Code de procédure pénale: ‘La partie civile peut interjeter appel des ordonnances de non-informer, de non-lieu et des ordonnances faisant grief à ses intérêts civils.’ Beide uitdrukkelijk gepreciseerde gevallen brengen bij uitstek een benadeling van de burgerlijke belangen teweeg, zodat deze explicitering achterwege kan blijven. Hoger beroep moet b.v. ook mogelijk worden geacht wanneer de raadkamer oordeelt dat een burgerlijke partijstelling onontvankelijk moet worden verklaard, dat er een grond van onbevoegdheid bestaat, of dat het onderzoek onvolledig is, terwijl de burgerlijke partij meent dat het wel volledig is. Daarentegen is hoger beroep in deze optiek moeilijk aanvaardbaar tegen een beslissing van denaturatie (anders: Rk. Namen, 23 juni 1995, *J.L.M.B.*, 1995, 1584), tegen een verwijzing naar de correctionele rechtbank wegens een wanbedrijf, of, meer algemeen, tegen een verwijzing onder een bepaalde kwalificatie, terwijl door de burgerlijke partij een andere kwalificatie wordt voorgestaan. Ook bij een beschikking waarbij de raadkamer overeenkomstig art. 133 Sv. de stukken doorstuurt naar de Procureur-generaal heeft de burgerlijke partij uiteraard geen belang voor een hoger beroep.

63. *Voorontwerp*, 94.

64. KLEES, O., ‘La situation de l’inculpé lors du règlement de la procédure et du prévenu devant le juge du fond’, in DEJEMEPPE, B. (ed.), *La détention préventive*, Larcier, 1992, 268.

kent dat radicaal elke beslissing van de raadkamer – b.v. ook deze omtrent een alternatieve kwalificatie voorgesteld door de burgerlijke partij, of een verwijzing naar het vonnisgerecht terwijl door het openbaar ministerie een buitenvervolginstelling was gevorderd – tot voorwerp van een hoger beroep bij de Kamer van Inbeschuldigingstelling kan worden gemaakt. Nochtans behoudt het vonnisgerecht hier alle mogelijkheden. Wij hebben gemeend te moeten opwerpen dat als fundamentele procesregel blijft gelden dat het aanwenden van een rechtsmiddel vereist dat de betrokken partij een juridisch erkend – niet een louter subjectief – belang heeft.⁶⁵ R. DECLERCQ schreef dat het nieuwe artikel 135 zien als een onbetwistbare grondslag voor een onbeperkt hoger beroep, 'gezichtsbedrog' is.⁶⁶ Ook M. DE SWAEF stelt terecht dat uit de parlementaire voorbereiding van de Wet van 20 juli 1990 niet kan worden afgeleid dat het ooit de bedoeling is geweest af te wijken van de voordien bestaande regeling, en dat de wetgever nergens zijn wil te kennen heeft gegeven om aan artikel 135 Sv. een ruimer toepassingsgebied te verlenen dan datgene wat door toedoen van de rechtspraak en rechtsleer was tot stand gekomen.⁶⁷ Het ontwerp gaat verrassend en welbewust de andere richting uit. Na de herinnering dat 'volgens de traditionele rechtsleer, het openbaar ministerie slechts beroep (kon) aantekenen wanneer de strafvordering door de beschikking van de raadkamer zou kunnen worden verhinderd', wordt gezegd: 'Om in de toekomst elke discussie te vermijden, voorziet het ontwerp voor het openbaar ministerie het recht om tegen alle beschikkingen hoger beroep aan te tekenen, daarin begrepen de verwijzingsbeschikkingen, en zonder dit recht te beperken tot de beslissingen die de uitoefening van de strafvordering verhinderen'. Hier wordt laconiek aan toegevoegd: 'Hetzelfde geldt voor de burgerlijke partij'.⁶⁸ Niet alleen wordt de burgerlijke partij dus niet teruggedrongen in de rol van beschermheer van de enkele burgerlijke vordering, doch integendeel wordt het mogelijk om – als volslagen evenknie van het openbaar ministerie – elke beslissing van de raadkamer via een hoger beroep m.b.t. de strafvordering aan te vechten, en dit zelfs wanneer het gaat om beslissingen die de uitoefening van de strafvordering niet verhinderen, laat staan deze van de burgerlijke vordering. De vereiste van een juridisch erkend belang verdwijnt. Dit is een vreemde optie. Het is betwifelbaar of de bekommernis 'om in de toekomst elke discussie te vermijden', hiervoor een voldoende verantwoording biedt.

Een welkome verbetering is wel dat de termijn om hoger beroep aan te tekenen tegen een beschikking van de raadkamer wordt verlengd tot vijftien dagen. Herhaaldelijk werd geprotesteerd tegen de te korte termijn van vierentwintig uren.⁶⁹ Aangezien de burgerlijke partij niet noodzakelijk dient te verschijnen voor de

65. VERSTRAETEN, R., 'Verleden, heden en toekomst van art. 135 van het Wetboek van Strafvordering', *Liber amicorum Jules D'Haenens*, 364-365.

66. DECLERCQ, R., 'Voorlopige hechtenis en rechtsmiddelen', *R.W.*, 1991-92, 106.

67. DE SWAEF, M., 'De wet van 20 juli 1990 en de rechtsmiddelen bij de regeling van de rechtspleging door de onderzoeksgerechten', *Om deze redenen, Liber amicorum Armand Vandeplas*, 175.

68. *Voorontwerp*, 94.

69. ERDMAN, F., noot onder K.I. Antwerpen, 20 oktober 1978, *R.W.*, 1979-80, 2251; VANDEPLAS, A., noot onder K.I. Antwerpen, 3 april 1979, *R.W.*, 1980-81, 1202.

raadkamer, werd geen afbreuk gedaan aan de verplichting tot betekening van de beschikking, welke het vertrekpunt vormt van de beroepstermijn.⁷⁰

Het uitgebreid appelrecht van de burgerlijke partij tegen een beschikking van de raadkamer was nooit risicoloos. In artikel 136 Sv. werd bepaald dat de burgerlijke partij die op haar hoger beroep in het ongelijk wordt gesteld, tot schadevergoeding jegens de verdachte wordt veroordeeld.⁷¹ Hier werden twee doelstellingen geïntroduceerd, nl. aan de ene kant de vergoeding van de schade aan de verdachte toegebracht ingevolge de procedure in beroep, doch aan de andere kant ook de instelling van een sanctie als rem tegen een lichtzinnig gebruik van artikel 135 Sv., een – zo werd vroeger gezegd – ‘onontbeerlijk correctief op het exorbitante recht voor de burgerlijke partij om de strafvordering uit te oefenen en haar te doen herleven’.⁷² Op grond hiervan werd het openbare orde-karakter van deze bepaling aangenomen⁷³, en moet de Kamer van Inbeschuldigingstelling ambtshalve, ongeacht de redenen van de verwerping van het hoger beroep, en dus los van de vaststelling van welkdanige fout ook in hoofde van de burgerlijke partij, een veroordeling tot schadevergoeding uitspreken.⁷⁴ Dit leidt tot onbillijke situaties, b.v. wanneer de beslissing in beroep berust op gegevens die aan het licht kwamen na de beslissing van de raadkamer, of wanneer een verjaring intreedt zonder dat dit enigszins aan de burgerlijke partij te wijten is.⁷⁵ Meer algemeen is het duidelijk dat niet elk hoger beroep als roekeloos of ondoordacht kan worden beschouwd, en kan bedacht worden dat het niet vanzelfsprekend is dat enerzijds aan de burgerlijke partij het recht wordt toegekend om haar burgerlijke vordering in het strafproces te verdedigen, terwijl zij anderzijds gesanctioneerd wordt wanneer het haar uitdrukkelijk toegekend rechtsmiddel mislukt.⁷⁶ Via een prejudiciële vraag werd het Arbitragehof uitgenodigd om te oordelen of artikel 136 Sv. in strijd is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, nu de Staat niet tot schadevergoeding wordt veroordeeld wanneer de procureur des Konings op zijn hoger beroep in het ongelijk wordt gesteld. Inderdaad kon worden betoogd dat de wetgever in 1808 precies de bedoeling had om het openbaar ministerie en de burgerlijke partij op gelijke voet te plaatsen op het vlak van de mogelijkheden van hoger beroep tegen een beschikking van de raadkamer, met dus een bijzondere rol voor het slachtoffer. In het Arrest van 6 juni 1995⁷⁷ werd echter beslist dat de omstandigheid dat de burgerlijke partij een persoonlijk belang behartigt, terwijl het openbaar ministerie het belang van de maat-

70. *Voorontwerp*, 99.

Wanneer de burgerlijke partij niet woont in het gerechtelijk arrondissement waar het onderzoek werd gedaan, en zij nagelaten heeft om er woonplaats te kiezen, overeenkomstig art. 68 Sv., vervalt de betekeningverplichting, en loopt de termijn om hoger beroep aan te tekenen vanaf de dag van de beschikking (K.I. Antwerpen, 20 oktober 1978, *R.W.*, 1979-80, 2251, noot F. ERDMAN; K.I. Antwerpen, 3 april 1979, *R.W.*, 1980-81, 1202, noot A. VANDEPLAS).

71. ‘La partie civile ne forme son opposition qu’à ses risques et périls’, (TREILHARD, bij de voorbereiding van het Wetboek van Strafvordering, geciteerd door LOCRE, J.G., *o.c.*, XIII, 404).

72. Zie Cass., 30 november 1903, *Pas.*, 1904, I, 62, concl. Proc. Gen. JANSSENS.

73. Ook Cass., 30 november 1988, *R.W.*, 1988-89, 1398, noot A. VANDEPLAS.

74. Zie o.m. Cass., 24 december 1956, *Pas.*, 1957, I, 472; Cass., 9 maart 1964, *Pas.*, 1964, I, 740; Cass., 7 april 1981, *A.C.*, 1980-81, 887; Cass., 22 februari 1984, *A.C.*, 1983-84, 791.

75. Zie K.I. Brussel, 5 juni 1980, *J.T.*, 1981, 46.

76. VERSTRAETEN, R., *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, nrs. 476-478.

77. Arrest nr. 43/95, rolnummer 722, *J.L.M.B.*, 1995, 1560. Een identieke beslissing werd gewezen op 9 november 1995 (*onuitg.*, arrest nr. 76/95, rolnummer 824).

schappij beoogt, een verschillende behandeling verantwoordt: 'De wetgever vermocht te vrezen dat de burgerlijke partij misbruik maakt van haar recht van hoger beroep en de verdachte schaadt door het onderzoek te verlengen, om redenen die geen verband houden met het algemeen belang, door een ongepast verzet'. Het Arbitragehof voegde hieraan toe dat de sanctie niet onevenredig is: 'de Kamer van Inbeschuldigingstelling heeft de mogelijkheid, afhankelijk van de omstandigheden, de verdachte een symbolisch bedrag toe te kennen'. Toch lijkt het verkieslijk om, wanneer er geen sprake is van enige *fout*, ook geen symbolische veroordelingen op het hoofd van de burgerlijke partij te laten neerkomen. In het eerste ontwerp van de Commissie Strafprocesrecht werd voorgesteld om artikel 136 Sv. eenvoudig te schrappen, daar deze bepaling beschouwd werd als een anomalie: 'De vordering tot schadevergoeding moet het voorwerp uitmaken van een andere procedure op basis van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek, voor de burgerlijke rechter, of ingeval van een vordering inzake eerroof of laster, voor de strafgerechten'.⁷⁸ In het tweede ontwerp wordt thans terecht overwogen dat artikel 136 Sv. zijn belang heeft, doordat een afzonderlijke procedure wordt vermeden wanneer de verdachte recht meent te hebben op schadevergoeding.⁷⁹ Het ontwerp lost dit handig op door de veroordeling tot schadevergoeding facultatief te maken. Op te merken is wel dat in de voorgestelde tekst niet de vereiste wordt gesteld dat een schadevergoeding door de verdachte wordt gevraagd. De veroordeling 'kan ambtshalve'⁸⁰ worden uitgesproken.

Besluit: een wenselijke controle van de ontvankelijkheid?

Het voorliggende voorontwerp is niet het eerste voorstel tot ingrijpende wijziging van de fase van het vooronderzoek. Andere pogingen werden ondernomen, doch vruchteloos.⁸¹ Thans lijkt echter binnen alle geledingen een bewustwording te bestaan van de noodzaak van een modernisering van de strafrechtspleging en een herziening van de verhoudingen en evenwichten van de protagonisten in het strafproces. Indien dit ontwerp wet wordt, zal in globo kunnen gesproken worden van een substantiële verbetering van de procedure. De burgerlijke partij geniet hier mee van. De principieel toch erg sterke positie die zij thans reeds bekleedt wordt bijkomend gestoffeerd met modaliteiten waardoor zij met kennis van zaken kan meewerken en stuwend optreden met het oog op een volwaardig onderzoek.

Precies omwille van deze uitbreiding van de mogelijkheden, gevoegd bij de reeds bestaande rechten, menen wij echter dat de Commissie Strafprocesrecht is voorbijgegaan aan de o.i. bestaande noodzaak tot de creatie van een bijkomende controlemogelijkheid van de ontvankelijkheid van een burgerlijke partijstelling. Thans is de toestand zo dat uiteraard het vonnisgerecht bij de beoordeling van de burgerlijke vordering eerst moet nagaan of aan de ontvankelijkheidsvoorwaarden

78. *Voorontwerp*, 1994, 66.

79. *Voorontwerp*, 100.

80. Nieuw voorgesteld art. 136 Sv.

81. Zie de bespreking van de verschillende pogingen tot hervorming (VERSTRAETEN, R., 'Enige bedenkingen omtrent de strafprocesrechtelijke implicaties van de voorstellen van de Parlementaire Onderzoekscommissie inzake banditisme en terrorisme', *Panopticon*, 1990, 526).

is voldaan. Bij de afsluiting van het onderzoek kan de raadkamer de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling slechts controleren indien de strafvordering als gevolg van een burgerlijke partijstelling werd op gang gebracht, en het openbaar ministerie nadien niet op zijn beurt een gerechtelijk onderzoek heeft gevorderd. De burgerlijke partijstelling is dan het uitsluitend fundament van de strafvordering, en de beoordeling door de raadkamer strekt er aldus niet toe een uitspraak te doen over de burgerlijke vordering *an sich*, doch slechts over het recht dat een partij beweert te hebben om via een burgerlijke partijstelling de strafvordering in werking te stellen. Wanneer de procureur des Konings zelf (ook) een onderzoek vorderde, doch de zaak na een buitenvervolginstelling door de raadkamer ingevolge het enkel hoger beroep van de burgerlijke partij, op grond van artikel 135 Sv., waardoor de strafvordering in leven wordt gehouden, bij de Kamer van Inbeschuldigingstelling wordt gebracht, is deze eveneens bevoegd om de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling na te gaan.⁸²

Dit systeem geeft echter o.i. geen voldoening. Bijna steeds vordert het openbaar ministerie na een burgerlijke partijstelling eveneens een onderzoek, en anderzijds kan een benadeelde zich ook steeds probleemloos voegen bij een reeds door het openbaar ministerie geopend gerechtelijk onderzoek. In die gevallen heeft de raadkamer geen enkele bevoegdheid om de ontvankelijkheid van de burgerlijke partij te beoordelen. Aldus krijgt eenieder die beweert benadeeld te zijn door een feit waarvan niet kan worden betwist dat het openbaar ministerie er reeds – of ook – een onderzoek voor heeft gevorderd, de kans om zich te mengen in de procedure, inzage te verkrijgen in het strafdossier, en invloed uit te oefenen op het verloop van het onderzoek en de debatten voor het onderzoeksgerecht, vermits de ontvankelijkheid slechts door het vonnisgerecht zal kunnen beoordeeld worden. Om ongewenste – eventueel fantaisistische – inmenging van particulieren, instellingen of verenigingen in een strafprocedure te vermijden, werd ervoor gepleit om aan de onderzoeksgerechten, zowel bij rechtstreekse actie van de burgerlijke partij als bij voeging, de bevoegdheid te verlenen om, afgezien van hun toezicht over de ontvankelijkheid van de strafvordering, ook de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstellingen te beoordelen.⁸³ Een voorbeeld van een dergelijke zienswijze is te

82. Zie Cass., 21 december 1993, *R.W.*, 1994-95, 774, en de noot R. VERSTRAETEN.

83. VERSTRAETEN, R., *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, nrs. 760-761.

Dit voorstel is niet nieuw. De behoefte aan de mogelijkheid van een onmiddellijke controle van de ontvankelijkheid van een burgerlijke partijstelling is reeds terug te vinden in de voorstellen van de Raad voor Wetgeving in 1914 – het zgn. 'wetsontwerp-Servais' (Projet de révision du Livre Ier du Code d'instruction criminelle, présenté par le Conseil de Législation en 1914, revu et mis en rapport avec la législation postérieure par le Comité permanent de ce conseil en décembre 1924). Ook in 1939 formuleerden SCHUIND en MINEUR een voorstel in die zin ('La constitution de partie civile', *R.D.P.*, 1939, 1368-1370: 'On dirait vraiment que notre législation donne actuellement des armes à ceux qui, mal intentionnés, mus par une curiosité malsaine ou par une passion partisane, désirent être au courant du développement d'une affaire qui va être soumise à la chambre du conseil: il leur suffit de se constituer partie civile (...). Il importe que le secret de l'instruction, établi dans l'intérêt du prévenu autant que de la vindicte publique, ne soit pas constamment violé et livré en pâture à la malignité publique par une partie civile mal intentionnée (...). C'est pourquoi il a paru utile d'écarter de l'instruction préparatoire ceux qui, sur la contestation opposée par le ministère public ou le prévenu, ne fourniraient pas tout au moins des indices suffisants tendant à établir qu'ils ont été lésés par l'infraction'). Ook Proc. Gen. CORNIL wees vroeger op de onbevredigende toestand: 'L'importun que l'huissier veut chasser parce que les débats en chambre du conseil et en chambre des mises en accusation ont lieu à huit

vinden in artikel 87 van de Franse Code de procédure pénale, waaruit volgt dat de burgerlijke partijstelling kan betwist worden door de procureur of door een andere partij in de zaak. De onderzoeksrechter⁸⁴ kan ook ambtshalve een beslissing van onontvankelijkheid nemen. Een dergelijke beslissing moet worden gemotiveerd, en de kandidaat-burgerlijke partij kan hiertegen hoger beroep aantekenen bij de Kamer van Inbeschuldigingstelling. Zulke beveiliging verhindert een optreden van onbevoegden. Een sterke procespositie vraagt om een stringente ontvankelijkheidscontrole.

---

clos répondra fièrement: "Je me constitue partie civile". ('De la nécessité de rendre à l'instruction préparatoire en matière pénale, le caractère légal qu'elle a perdu', *R.D.P.*, 1931, 820).

84. Die in Frankrijk sinds de Wet van 17 juli 1856 de rol van de raadkamer op het vlak van de regeling van de rechtspleging heeft overgenomen.